

שער ראשון: עצירה

"עד שלא בא 'בוס' כמו בית סוהר או מוות, בן אדם לא יוצא"

סיפורה של אלונה

אלונה, בשנות השלושים לחייה, גרושה ואם לשני בנים, שפוטה בשל צירוף תיקים רבים הכוללים עבירות סמים ועבירות נלוות, למשך ארבע שנים. זהו מאסרה השני.

מאירועי החיים בראיון עם אלונה, ובעיקר מילדותה ונעירותה, עולה שהכתובת הייתה על הקיר. ייתכן שהתערבויות מוקדמות היו מסיטות אותה למסלול חיים אחר. מסמך זה חושף בפני הקורא את העובדה כי במדינת ישראל ייתכן שילדה תנשור מבית הספר היסודי מבלי שאיש ישים לב, תשוטט ברחובות, תברח ממוסדות ולאיש לא יהיה אכפת, תוכה ותושפל, ואיש לא יראה. גם אם בפועל היו רשויות ספורות שטיפלו באלונה, ותפקידם בין היתר כוון להתרעה ומניעה, הסיוע שקיבלה מהם היה מועט ביותר. התנסויותיה עם מערכות שונות לאורך זמן לוו במפח נפש, כך במעונות "צופיה" ו"מסילה"¹ בהם הושמה, כך גם בפניותיה למשטרה שלא נתנה מענה לאלימות שספגה, כך מול העובדת הסוציאלית שטיפלה בהעברת בנה השני לאימוץ.

את מהלך חייה מאפיינים תלישות וניידות, ואף אמהותה הייתה זמנית ובת חלוף בשל השתעבדותה המוחלטת לסמים. אלונה מחפשת פתרון למצוקותיה בחסות הדת, עוברת תהליך כלשהו של חזרה בתשובה ומאזכרת את רבי נחמן מברסלב. דבריו אלה ראוי שישמעו בהקשר אליה: "דע שיכולים לצעוק בקול דממה דקה בצעקה גדולה מאוד שלא ישמע שום אדם כלל..."².

יש לי שני ילדים אבל הם לא ברשותי. האחד, הגדול בן שבע אצל הסבא, השני בן שנתיים, ולקחו לי אותו לאימוץ. הסבא הוא האפוטרופוס של הגדול, זה סבא מצד האבא לא מהצד שלי. סבתא נפטרה. סבא די מבוגר, הוא בן שבעים. הוא לא מגדל לבד, אז הייתה את אשתו ז"ל. בבית אחד הוא היה גר עם אשתו זו שמתה ובבית השני גרים שני אחים – אח אחד הוא זה שהייתי איתו, והשני עזר לו לגדל את הילד בתקופה הזאת, ועכשיו הוא התחתן והוא גר עם אשתו בבית הזה. זה בית די גדול, ב[...].

אני מרוסיה, אבל בגיל שנה עלינו לארץ.

וישר באתם ל [...].?

לא נדדנו הרבה: קצת פה קצת שם (נוקבת שמות מקומות יישוב בצפון, בדרום במרכז).

¹ לפירוט והרחבה אודות המעונות "צופיה" ו"מסילה", ראו נספח 1.
² נחמן מברסלב, תשל"ד.

אמא שלי הייתה ברוסיה היה לה מקצוע, וכשבאנו לכאן היא הייתה צריכה לעשות מבחנים והיא לא ידעה עברית. אז היא עבדה שנים בכוח אדם – בכל מיני מוסדות ומקומות. כנראה הייתה קשה לה השפה. אחרי כמה שנים הציעו לה, בכל זאת, לעשות מבחנים, אבל היא לא עשתה. היא עבדה כל השנים במקומות האלה עד שלפני שמונה שנים היא ניסתה לפתוח מוסד [...] לבד, היא פתחה אבל זה לא הלך לה והיא נכנסה לחובות. היום היא לא עושה כלום. היא נשואה פעם שנייה, בעלה עובד והיא לא. אבא שלי היה פועל כל השנים. הם התגרשו, הליכי הגירושים לקחו המון שנים, הם חזרו וחיו בנפרד, זה לקח המון שנים.

למדת?

בערך, נגיד...

ואחים ואחיות?

מאותו אבא ואמא יש לי אחות אחת, מהצד של האבא יש לי עוד שלוש אחיות ומהצד של האמא יש לי עוד שתי אחיות ואח. טלנובלה... (צוחקת). תראי, לא הייתה לי ילדות רגילה. הייתה לי ילדות די קשה. אבא שלי היה אלכוהוליסט והיה מכה את אמא שלי ואותנו. כל הזמן דואג לשתייה שלו, שתהיה לו שתייה. וכל זה עוד התחיל אז ברוסיה. בתקופה שגרנו ב [...] הסבתא מצד אמא גרה במרכז הארץ, וכל פעם שהיה ביניהם בלגן, בין ההורים, היינו נוסעים לסבתא שלי, אפילו באמצע הלילה ובחמש בבוקר. ואבא היה בא אליה ומבקש סליחה ועוד פעם חוזרים. וככה שנים זה נמשך.

אבא עבד?

בין לבין. וגם אנחנו. בילדות שלי כמעט לא למדתי בבית ספר. נרשמתי, בכיתה א'- ב' אבל למדתי שלושה חודשים. בכיתה ג' – חצי שנה. אפשר להגיד שעד כיתה ד' בכלל לא למדתי. אחר כך הייתה תקופה שאמא שלי השכירה דירה ואז יצא לי ללמוד שנה שלמה כמו שצריך. ככה זה היה בהמשכים.

וגרת כל הזמן בבית ההורים?

כן, עם אמא שלי. עד גיל 12-13. ואז היא הכירה את זה שהוא בעלה עכשיו. הוא היה רווק, וכשהוא החליט להתחתן איתה הוא אמר שהוא רוצה משפחה

משלו, וזה או – או. והיא הסכימה. וזהו... אחותי ואני היינו אצל סבתא שלי
עד שהיא נפטרה.

אמא שלך אמרה שאתן לא יכולות להיות איתה?

ממש ככה. אז בין לבין הייתי במוסדות, צופיה, מסילה. סבתא שלי נפטרה ואחרי זה הייתי
נעה ונדה. וזהו, פחות או יותר.

איך הגעת לצופיה?

זה התחיל ככה: באיזה לילה, הבעל של אמא שלי היכה אותי. הלכתי לדודה שלי,
אחות של אמא שלי, והיא עמדה על זה שאני אתלונן במשטרה. ואני לא רציתי. היו
לי סימנים כחולים, והיא אמרה לי "את הולכת", ואמרתי "אני לא הולכת". אז היא
לקחה אותי, ואחרי זה, כשהם קראו לו, אמא שלי באה איתו, ואני לא יודעת מה
היא אמרה להם, ובסוף אותי לקחו למוסד.
ממוסד צופיה ברחתי, מרגע שבאתי אני זוכרת שחשבתי איך לברוח, ואחרי שבוע
ימים הצלחתי לברוח ואז חיפשו אותי על הפרת צו שופט והכול היתדרדר. ואז
החזירו אותי לשם.

בגיל 18 התחתנתי עם מישהו שלא אהבתי, התחתנתי כי הוא היה מסודר.
כשהתגרשתי הוא השאיר לי בית משלי וקצת כסף... הוא היה בן אדם ממש טוב.
כשהייתי בת 18 הוא היה כמעט בן 38, אחרי שנה התגרשנו. לא אהבתי אותו, הוא
היה מאוד טוב, הוא היה עשיר, אבל לא אהבתי אותו. אבל הוא אהב אותי מאוד.
היו לו שתי עסקים [...] כשהייתי נשואה הייתי שותה המון שתייה חריפה,
וכשהרגשתי שזה לא עזר, ואחרי שהתגרשתי ממנו הייתי משתמשת בסמים.
הייתה לי שכנה למעלה שהייתה משתמשת בסמים. התחלתי להשתמש איתה.
היה לי עוד קצת כסף. אחותי הייתה בצבא והעבירו אותה למקום אחר במרכז.
השכרתי דירה באותה שכונה שגרתי בה בילדות, ועברתי לשם עם אחותי. היא
הייתה הולכת כל בוקר לבסיס, ואני זוכרת שהייתה לי שם חברת ילדות, ואמרתי
לה תכירי לי מישהו שהוא בעניינים האלה... היא הכירה לי מישהו, הוא היה קונה
כדי שאני לא אתערבב עם האזור שם. יום אחד ירד גשם, והוא התקשר אלי. תמיד
זה היה אחרי שמונה וחצי, אחרי שאחותי הלכה לבסיס, לא הייתי עושה את זה
כשהיא נמצאת בבית.

אז הוא התקשר ואמר לי: "יש איתי פה מישהו שהוא בסדר". אמרתי לו: "לא". הוא אמר: "לא לדאוג". מסתבר שאת אותו בן אדם אני מכירה כבר מילדות. אני זוכרת אותו בגיל ההתבגרות שמתחילים להתאהב, ובגלל שהוא היה עבריין והחזיקו ממנו, הוא לא הסתכל עלי כי הייתי ילדה קטנה. מאותו יום שהוא הביא אותו נשארנו ביחד, כבר שמונה-תשע שנים.

גם היום הוא בן זוג שלך?

לא בדיוק, עוד לפני המעצר חלה הרעה במצבנו. כבר לא היינו ביחד, הוא היה בבית אני הייתי במקום אחר, בין לבין היינו, פעם ב [...] לצורך העניינים. את יודעת. אני יודעת שהוא בבית סוהר, לא יודעת איפה בדיוק. הוא נשפט למשהו כזה כמו ארבע שנים. גם הוא בעניין של הסמים, כמוני!

הילדים ממנו?

כן.

הוא בקשר עם הילד?

הוא, כן. טלפונים. עכשיו אני לא יודעת אם הוא רואה אותו, אבל הוא בקשר איתו. עד שבאתי הנה אני חושבת שהוא היה בקשר. גם לפני שנכנסתי לא בדיוק הייתי עם הילד כי האמא שלו הייתה מגדלת אותו. אני גידלתי אותו רק עד גיל שש-שבע חודשים. אני לא גידלתי אותו הרבה. היה לי איתו עד לא מזמן קשר בטלפון. הייתה תקופה שחייתי אצלם בבית, ואחר כך גם בתקופה שלא חייתי אצלם, הייתי באה פעם בשבועיים-בחודש, ויושבת איתו, לא הרבה זמן. עכשיו, בשנה האחרונה, הייתי איתו בקשר טלפוני. בניתי איתו מהתחלה את הקשר והאמונה. ולא מזמן הוא (אבי הילד) אמר לאבא שלו ולאח שלו שלא יתנו לי לדבר איתו. הוא היה תמיד משתמש בילד ככלי מלחמה. זאת אומרת, כשהילד היה בן שנה כבר לא רציתי להיות איתו, הבנתי עם מי נפלתי, אבל מאותו רגע ועד היום הוא משתמש בילד כמו נשק. הוא יודע שאני לא רוצה אותו, כבר מזמן אני לא רוצה אותה וזה נכון, אז הוא אמר שלפחות דרך הילד.

זה גם מה שקרה לי במאסר שעבר. כשיצאתי לחופשים והייתי באה לחברת ילדות שלי, שהכירה את כל המצב הזה, והיא הייתה אומרת לי: "אלונה, עזבי, לא צריך, אל תלכי כי הוא משתמש בסמים", ואני באותה תקופה הייתי נקייה. היא אמרה שלא כדאי לי. אבל אני התאפקתי חודש, שלושה, והוא לא נתן לי לראות את הילד.

הוא אמר אם את רוצה לראות את הילד תבואי לפה כדי לראות אותו, וזה מה שהוא עושה גם עכשיו, הוא משתמש בילד כל הזמן.

והילד השני?

הוא באימוץ עוד מבית חולים, ממש בגיל די מוקדם – חודש וחצי-חודשיים. חודש וחצי הוא היה בבית חולים, עוד חצי חודש הוא היה בבית מחסה ב[...], באתי לשם פעם-פעמיים ואז לקחו אותו.

מי החליט?

הרשויות. עם הראשון הייתי משתמשת, וכשידעתי שכבר יש לי ילד וזה היה בחודש רביעי-חמישי, הפסקתי להשתמש, ככה לבד, לא יודעת מאיפה היה לי כוח. והוא יצא בריא ונשאר איתי. אבל עם השני השתמשתי כל ההריון, אפילו ילדתי מוקדם בגלל הסם, בתחילת חודש שמיני ילדתי. הוא נולד בסדר אבל בגיל שבוע וחצי חלה הרעה במצבו, הוא היה בפגייה עד שלאט לאט התחיל להבריא.

ואז לקחו אותו?

לא רק זה, גם לא הבעתי נכונות להפסיק. עם הילד השני, העובדת הסוציאלית של הילדים אמרה לי: "אם תביעי נכונות ותראי לנו קודם כל שיש לך בית ושיש לך חדר לתינוק, וששתתי אדולן ולא תשתמשי בסמים – לא ניקח לך את הילד". אבל לא רק שהשתמשתי בסמים אלא זה לא עניין אותי, כלום. לא עניין אותי כלום.

היית לגמרי...?

כןראה הייתי בשיא השפל. לא עניין אותי כלום. הייתי בבועה, שאפילו אם רציתי, זה מערבולת, זה כמו זכוכית שמפרידה. אני לא ידעתי מכלום.

זה קרה אחרי הלידה?

המשכתי יותר להשתמש. כל פעם גרתי במקום אחר, וכבר הייתה התקופה הכי גרועה שלי. הייתי בעולם של עבריינים, ושל סמים וגם זנות, כן... הרבה... זה נלווה לזה.

הייתה ועדה - היית בוועדה?³

³ "ועדת החלטה" מוגדרת בתקנון העבודה הסוציאלית (תע"ס), המהווה את מקור סמכותה, כ"מסגרת לדיון בצוות בינשירותי ורב מקצועי, לצורך אבחון וקבלת החלטה לגבי תוכניות טיפול בילדים בסיכון ובמשפחותיהם" (הוראה 9 לפרק 8 בתע"ס, סעיף ב, 1994).

הרכב הוועדה נקבע בסעיף 5 לאותה הוראה: רכז הוועדה, העובד הסוציאלי המטפל בילד ובמשפחתו, מדריך ראש צוות אזורי, נציגי חינוך, נציגי שירותים טיפוליים בקהילה (דוגמת פסיכולוג), נציגי של שירות רלוונטי לדיון בענייניו של הילד ומשפחתו (פקיד סעד לחוק הנוער, עו"ס נערה במצוקה, רופא ועוד), מפקח "שירות ילד ונוער" ומפקח "השירות למען הילד" במשרד הרווחה, בדיונים לגבי ילדים עד גיל 6. בנוסף נכתב, כי מומלץ להזמין את הורי הילד או את הילד עצמו לדיון או לחלק ממנו על פי הצורך, כפי שיקבעו מרכז הוועדה או חברי הוועדה כולה.

לא הייתי, אבל ידעתי שהיא התקיימה.

מישהו ייצג אותך?

לא יודעת. אני לא יודעת כלום, הייתי ממש בחוסר שליטה, לא יודעת...

אז המאסר הראשון היה אחרי שילדת את הילד השני?

לא. המאסר הראשון היה בין הילד הראשון לשני. המאסר השני היה כבר אחרי

שילדתי את השני.

אולי המאסר הזה טוב בשבילך?

המאסר הזה – כן, בפנים הרגשתי שבאתי לנוח, שאני לא חוזרת לאותו מקום - לסמים, לזנות. אני נקייה עכשיו... הרגשתי שאני נחה, שרק באתי לנוח, ככה זה היה כשבאתי לפה. לכל אחד יש, שהוא מגיע לתחתית שלו, ואני חושבת שהגעתי לזה.

שהגעת לתחתית?

לאמא של התחתית, איך שאומרים. עכשיו אני באגף נקי.

התחלת את הליך הגמילה בכלא?

כן. מה שאני רוצה זה ללכת למדרשה של חוזרות בתשובה בירושלים. אני בקשר פה עם מישהי שיכולה לעזור. אני פה התחלתי לחזור בתשובה.

עם מי?

עם עצמי, אין לי הדרכה. זה לא כמו אצל הגברים שיש מדרשה בבית סוהר. באגף שלי אנחנו רק שלוש בנות ששומרות שבת. זה משהו שהתחיל, זה בא לבד.

מה?

תמיד אהבתי את הקטע הזה עוד מילדות, אבל לא הייתה לי את האפשרות להגיע לזה, להמשיך הלאה, להתקדם. זה בא לבד. בוודאי שהדת שומרת מ... כשניסיתי לחשוב ולראות את החיים שלי בחוץ, לא ראיתי שום דבר שאני יצליח בו שאני לא

"ועדת גילת" (2002), ועדה שמינה שר הרווחה בניזרי, שמה לה למטרה לבחון את פעולות ועדות ההחלטה ולהמליץ על דרכים לעבודת הוועדות, תוך מזעור הפגיעה בילדים ובמשפחות.

"ועדת גילת" התייחסה לנקודות רבות, כשהבולטות בהן היו: סמכותה של הוועדה ומעמד ההורים. באשר לסמכותה של הוועדה, כאמור, מקור סמכותה הוא הוראות תע"ס. "ועדת גילת" המליצה על עיגון המנגנון של "ועדת ההחלטה" בחוק, על מנת ששיקול דעת חבריה יוכר בבית המשפט ופרוטוקול הוועדה יוכר כראיה משפטית (במצב היום, פקיד הסעד מביא את שיקול דעתו הבלעדי בפני בית המשפט, ובית המשפט אינו מחויב להתחשב בשיקול דעתם של חברי ועדת החלטה).

באשר למעמדם של ההורים והקטינים בוועדה, כאמור, על פי הוראות התע"ס, מרכז הוועדה מחליט אם להזמין את ההורים והקטיין לדיון אם לאו. "ועדת גילת" המליצה לחייב את נוכחותם של המשפחה והקטיין בוועדה, לקבוע את זכותו של הקטיין ומשפחתו לנציגות מטעמם, ואת זכותה של המשפחה להצגת תוכנית אלטרנטיבית לזו שמוצעת על ידי שירותי הרווחה.

יחזור לאותו מקום. כי אחרי שנה-שנתיים שוכחים את הסבל, אבל לא ראיתי
לטווח ארוך, עד המוות.

אז מה את עושה בכלא?

קוראת - ברסלב, מילובביץ'.

איך את יודעת מה לקרוא?

לא צריך לדעת, זה בא לבד. כשאת רוצה זה בא לבד. מישהי דתייה השאירה לי
המון ספרים ויש לנו ספרייה, ויש רב של הבית סוהר שאם אני רוצה הוא יכול
לעזור לי.

ואיך יהיה הקשר עם המדרשה בירושלים?

בדרך כלל בבית סוהר מכינים תוכנית חצי שנה לפני. לפני שבועיים, כשאמרתי
לעובדת הסוציאלית מה אני רוצה היא אמרה שמעכשיו אני צריכה להתחיל. לא
ידעתי, חשבתי שיש זמן. אז חברה שלי אמרה שהיא תשיג לי כמה כתובות
וטלפונים ושיש בירושלים המון מדרשות. קודם כל, שתהיה מדרשה שתסכים לקבל
אסירה מבית סוהר, ואז נראה.

פה בבית הסוהר סבל... (שתיקה)

מה את עושה?

קמה בבוקר, עובדת במתקן ב"תפנית". מה שקשה – כשאת מתחילה את המאסר
זה בסדר, אבל מגיעה תקופה שנמאס לך. לדוגמה, עכשיו ספירת צהריים, וזה
דלתות סגורות, עכשיו אוכלים צהריים. עכשיו, רגע תעמדי ותחכי, עכשיו מצב
חירום תיכנסו לפה וכו'. מגיעה תקופה שנמאס לך, כבר אין לך כוח שישלטו עליך.
מגיע שלב שאת מתעייפת מזה, אבל אין מה לעשות. זה המצב הקיים.

עם כמה אסירות את בחדר?

באגף שלנו יש חדרים של ארבע ושל שנים, בסביון. אני בחדר עם עוד שלוש בנות.
מסתדרת איתם, עברתי במקרה לא מזמן. כעיקרון, את חייבת להסתדר, יש אנשים
שפשוט יותר קלים.

וביקורים?

עכשיו, אף אחד לא בא... אחותי הייתה פה, אבל לפני די המון זמן. מאחר ואני יוצאת
לחופשים – רואים אותי. אבא שלי חזר לרוסיה לפני כמה זמן. הוא מההתחלה לא

אהב את הארץ. הוא עשה מספיק צרות וחזר. אמא אין לי ברירה אחרת. אולי לא
סלחתי לה, אבל אם אני לא אסלח זה לא יעזור לי הרבה.

היא בקשר?

אני מרגישה שהיא מאוד מתחרטת. אני רואה את זה. בחופשה הראשונה, השנייה
והשלישית... את רואה מה עושות השנים לבן אדם, כשאת מתחרטת לא רק שקשה
לך להסתכל עליו, כשאת רואה את הסבל על הפנים והעיניים את רואה דמעות, היא
מתחילה לבכות ומפסיקה. מעבירה נושא. אני חושבת שהיא מרגישה אשמה, אני
בטוחה שהיא מרגישה ככה. אבל זה לא יעזור. זה כבר היה. את הנעשה לא ניתן
להחזיר. ואת אחותי אני מאוד אוהבת.

הבן שלך יודע שאת בכלא?

כן.

ואיך הוא מגיב?

רגיל, לא משהו מיוחד. בסביבה שהוא חי בה, כולם כמעט בכלא – אמא של זאת
בכלא ואבא של זה. שכונה כזאת... תמיד הייתי בחברה כזו.

עבריינית?

כן. תמיד, חברים וחברות כולם... והבן שלי... אני לא יודעת מה להגיד... אני חושבת
שוויתרתי. אני כל כך פוחדת שזה יהיה כמו פעם שעברה, לחזור לאותה שכונה
ולאותו מקום, אותה גברת בשינוי אדרת. אמרתי לעצמי אם הוא ישתחרר מבית
סוהר והכול יחזור לאותה מתכונת, ואני לא רוצה את זה. אמרתי, מקסימום, הילד
יגדל ויבין. כשהוא יוכל לבחור אני מאמינה שהוא יבוא אלי. בינתיים אני לא יכולה
לעשות יותר מזה. הוא נמצא עכשיו במשפחה שלו. זה הדבר הכי טוב שאני יכולה
לעשות כרגע בשביל עצמי. מחוסר ברירה. אני מאמינה שהילד יגדל והוא יבין. צריך
הרבה כוח...

אני אומרת שלחיים שחייתי קודם צריך הרבה יותר כוח. היום אני רואה את זה, כל
הזמן לרוץ אחרי הסם, ופתאום אין לך, ואת רצה וחוזרת, ומהמטרה ולפחד. כמה
כוח נפשי, אוף. וזה ממש קשה, והגוף והכול... זה לא נגמר, אין לזה סוף, זה מעגל
סגור. קשה לצאת. עד שלא בא "בום" כמו בית סוהר או מוות, בן אדם לא יוצא
מהסמים.

בדומה לדבריה אלו של אלונה אומרת לנו אסירה לשעבר, שהתמכרה לסמים שנים רבות וכיום מתנדבת באחד הארגונים למען אסירות משוחררות:

מה שאותי שבר והיה בלתי נסבל זה היה העובדה שלא רק החופש הפיזי שלי נשלל אלא החופש הרגשי והנפשי שלי נשלל ונלקח בעקבות השימוש בסמים. מלפני גיל 14 אני נרקומנית, אני לא מכירה משהו אחר. זה מחזיר אותי לתחילת השיחה שלנו שאמרתי שאף פעם לא היה לי מודל לחיקוי, מעולם לא חייתי חיים נורמטיביים כמו היום – לקום, לעבוד, ילד, בית, משפחה, קניות, בנק, צ'קים. החיים. זה מעולם לא היה לי. לא ידעתי על מה אני מוותרת ולקראת מה אני הולכת. אבל ידעתי דבר אחד בבירור – ששם אני לא רוצה להיות יותר. כבר לא היה אכפת לי מה יהיה בחיים האלה, מה יהיה בעולם הזה, העיקר לא להיות שם.

וחזרה לאלונה:

ואת לא משתמשת?

כבר שמונה-עשרה חודש, רק לקחתי המון אופטלגין, אבל ככה, חוץ מזה – כלום.

מרגישה יותר טוב?

זה תקופות כי לפעמים יש ירידה. לפעמים את יושבת עם עצמך ואת יודעת מה הבעיה. זה כמו אלכוהוליסט – זה שנים, יש לך ימים של ירידה ואת יודעת שהיום זה השפעה של הסמים. אבל היום, כשעובר יותר זמן, את יודעת איך להתמודד. במיוחד בהתחלה כל כך קשה, הרבה חוזרים לזה כי לא יודעים איך להסתדר, וכמה שעובר יותר זמן – ככה את יודעת יותר איך להסתדר. למרות שזה קשה, זה מאוד קשה, זה לא קל בכלל. אבל בחוץ יותר קשה לפי דעתי. אני לא יודעת מה יהיה, אני לא יודעת, אני לא חושבת על זה. מה יהיה אחר כך, אלוקים יסדר את הדברים. העיקר שיהיה בדרך הזאת.

הציעו לי, בכל זאת, ללכת ולראות את ההוסטל של האסירות, אבל אני הסברתי למה אני לא רוצה. חשבתי על זה המון-המון, זה לא שיום אחד באתי ואמרתי אני רוצה. חשבתי המון זמן על זה.

למה לא?

שם את צריכה ללכת ל-N.A.⁴, מקום שמסננים מי נראות משתמשות ומי לא. הגעתי למצב שאני לא רוצה לראות. קודם כל המקום מלא גברים נרקומנים משתמשים. לא בא לי להיתקל יותר באנשים האלה. אפילו כשאני יוצאת לחופשים ומרחוק, כשאני צריכה לחתום במשטרה, אני רואה מישהו שנראה לי כזה אני עוברת צד. אני לא רוצה להיתקל במשתמשים. שנים הייתי עם האנשים האלה ואני לא רוצה לראות אותם.

מפחדת שתפלי בחזרה לסמים?

בוודאי.

ובכלא?

הרבה פחות. גם אצל אלה שמשיגות פה, אני לא מתעניינת. קל לי להיות פה בפינה שלי. פה גם יודעים שאם את לא בעניינים האלה לא באים אליך. יותר קל כאן. אבל בחוץ הכול פרוץ, במסגרת שם את מחויבת לרדת לסמים, אין בחוץ "לא רוצה". פה אני לא חייבת, שם אני חייבת. פה יש את האגפים למטה שהם כאלה, ואם את לא רוצה את לא הולכת לשם. פה הסגל עושה את העבודה. אין לי מילים, כמעט אין סמים בבית סוהר. כל הכבוד להנהלה. וגם אם יש - עד שהבנות משיגות לוקח להם כל כך הרבה זמן. זה ממש אחלה.

זרקור

הטקסט הסיפורי קטוע, השפה אינה אחידה, משובשת ברובה מבחינת כללי הדקדוק והתחביר, ולעתים משובצת באמרות (כגון "חלה הרעה במצבו", "נעה ונדה", "אותה גברת בשינוי אדרת"). חסר רצף קוהרנטי, וחסרים פרטים ועובדות שהיו עשויים להבהיר יותר מה ואיך קרה. לא במקרה השיחה איתה משופעת בשאלות הבהרה ובהתערבויות מילוליות מצד המראיינת. חייה של אלונה ניידים ואקראיים. היא ואחותה מועברות ממקום למקום (כך לסבתא, למשל, "באמצע הלילה ובחמש בבוקר"). כדי להיטיב את מצבה הכלכלי אמה נישאת בשנית במחיר ויתור על בנותיה, האב האלכוהוליסט מתעמר בבנות המשפחה – אלה הם רק מקצת האירועים בחייה של אלונה הצעירה שהולכים ומצטברים לאורך השנים, מחזקים את שוליותה ומעמדה כקורבן לנסיבות חיים שלא באשמתה.

⁴ Narcotics Anonymous - N. A. - "מכורים אנונימיים" - קבוצת תמיכה של מכורים מחלימים על פי המודל של אלכוהוליסטים אנונימיים. עיקרון מנחה בקבוצות הוא עזרה ותמיכה הדדית ותוכנית הידועה כשנים-עשר הצעדים. בישראל הוקמה לראשונה קבוצה כזו ב- 1984, מתקיימות פגישות סגורות אך גם פתוחות לקהל. פעילות הקבוצה מתקיימת ביישובים רבים בארץ, בבתי סוהר ובמוסדות גמילה.

תחושת הקורבנות מתחזקת שעה שהיא נשלחת למעון "מסילה", ומכאן ואילך נכנסת, יוצאת ובורחת משני מוסדות שונים - "מסילה" ו"צופיה". השמה במוסדות בגיל הנעורים היא ציון דרך בביוגרפיה של אסירות רבות שהמשיכו ב"קריירה עבריינית". פעמים רבות המוסד/המעון הוא רק אחד מתחנות רבות בחייה המסוכסכים ומלאי התהפוכות של האסירה. כך מספרת אחת האסירות כי התגלגלה כל חייה ממוסד למוסד-מבית ספר לחינוך מיוחד לכפר נוער, משם סולקה בכיתה ד' בשל בעיות התנהגות, לפנימייה בבית ספר חקלאי בה למדה וגרה עד כיתה ח', ולבסוף ל"צופיה", ל"מסילה" ולכלא "נווה תרצה" שם ריצתה עונשי מאסר מספר פעמים. בארץ קיימים מעט מאוד מעונות טיפוליים לנערות במצוקה. בשנת 2007, קבלה נשיאת בית המשפט לנוער, גלית ויגוצקי-מור, על כך שרק תקציבים מועטים מופנים למעונות אלה: רוב המעונות [...] נחסמו כי המעונות הללו מלאים. המקומות הללו "מפוצצים". אנחנו מחכים במשך 6-7 חודשים להשמת ילדות במעון "צופיה". אלה ילדות שהמשטרה אוספת לפעמים מהרחובות, ממקומות שהילדות מצויות בהם בסיכון מתמשך, וגם כשהמשטרה מחזירה אותן הביתה הן בורחות חזרה לאותם מקומות. אלה ילדות שבאופן קבוע מסכנות את עצמן.

ה-Acting out⁵ שלהן הוא לא כלפי רכוש, לא כלפי הרכב שלי או שלך, אלא כלפי עצמן, אם בעיסוק בזנות, ואם בשימוש בסמים. הילדות האלה ממתינות חודשים ארוכים להשמה ב"צופיה" כי לא מוקצים די משאבים לפתוח שם קבוצה נוספת [...] הבעיה התעצמה בשנתיים האחרונות כי לא היה מי שידאג להענות לצרכים של המעונות הללו. יש במעונות מנהלים שאומרים כי היו יכולים לארגן כוח-אדם בעלות כזאת או כזאת, אבל לא היה מי שיגלגל את העשייה הלאה. כך במעון "צופיה" לבנות, במעון הנעול "מסילה" לבנות ובמעון "אל סאוסב" לנערות ערביות שנפתח לא מזמן [...] ⁶

צבירת הכישלונות ומפחי הנפש בחייה של אלונה ממשיכים שעה שהיא נישאת, מתגרשת, וכבר באותה עת מתמכרת לטיפה המרה ומשתמשת בסמים: "כשהייתי נשואה הייתי שותה המון שתייה חריפה, וכשהרגשתי שזה לא עזר, ואחרי שהתגרשתי ממנו הייתי משתמשת בסמים. הייתה לי שכנה למעלה שהייתה משתמשת בסמים. התחלתי להשתמש איתה".

⁵ ביטוי המציין פעולה, קרי, ביטוי התנהגותי ולא מילולי של קונפליקטים רגשיים.
⁶ פרוטוקול מס' 32 משיבת הוועדה לזכויות הילד, יום שלישי, כ"ו בסיון התשס"ז (12 ביוני, 2007), <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/rtf/yeled/2007-06-12.rtf>.

התמכרותה לסמים היא כה מוחלטת וחסרת מעצורים עד שהיא מאבדת את שני ילדיה. ראוי להדגיש שוב כי היום הכיוון התיאורטי פרשני תופס את הפשיעה אצל עברייניות, ובעיקר בקרב אסירות, כתוצאה מהתנסויות טראומטיות - התעללות מינית, פיסית, רגשית, ניצול והשפלה - שאירעו בילדות המוקדמת ו/או בבגרות והמשיכו אף שנים מאוחר יותר. היסטוריית חיים של קורבנות (בדומה לאלונה) עלולה לפתח הסתגלות שלילית המלווה בהתמכרויות שונות ולצדה תתפתח מערכת הגנות כדי להכחיש את הפחד, הזעם והיאוש הקשורים בחוסר האונים מצד אחד, אך מאפשרים קיום והישרדות מצד שני.

"אסירות שונות באופן מהותי מאסירים [...] רוב האסירות אינן פושעות או עברייניות גדולות, מה שמאפיין אותן זה מצוקות כלכליות חברתיות, שבהעדר מענים מתאימים בקהילה הן נכנסות ויוצאות מהכלא כמו "דלת מסתובבת".⁷ הפרופיל השכיח של האסירה כמתואר לעיל מהדהד גם בדבריה של מפקדת אחד האגפים בכלא העומדת על ההבדל בין אסירים לאסירות:

מה שאני זוכרת הכי חזק (נוקבת בשם כלא של גברים) זה שהייתי רואה מראות קשים של אקטים מאוד עברייניים, של דקירות, של חתכים, שפה לא קיימים. פה הביטוי שלהם הוא אחר. עבריינות נשית היא אחרת. יש פה הרבה יותר מצוקה. הרבה יותר חזק והרבה יותר קל להתחבר אליהן ממקום של מצוקה מאשר ממקום של עבריינות [...] מצוקה בכלל, למה הן הגיעו לעבריינות. אצל גברים הקטע העברייני הושפע, לפחות, בחלקו, ממניעים של יוקרה, של כבוד ומעמד. כאן הרבה יותר בולט שהן מגיעות למקום הזה ממצוקה, מקשיים ובעיות מאוד קשות.

אחד הנושאים המרכזיים בשיחה עם אלונה הוא אמהותה. מתחילת השיחה היא מספרת על ילדיה, למרות שלמעשה ובפועל היא "אם ללא ילדים"; גישה המעידה על החשיבות שיש בעיניה לאמהותה על אף שהיא זמנית בלבד. השימוש שלה בביטוי "לא ברשותי" הלקוח מהז'רגון הטיפולי, וכוונתו הוצאת ילד מחזקת הוריו, בא כדי לתאר את הסטאטוס בו היא מצויה. בנה השני נלקח לאימוץ מאחר והשתמשה בסמים כל זמן ההריון, ילדה בלידה מוקדמת, ונראה שלתינוק הייתה תסמונת גמילה. משפטים כמו "לא עניין אותי כלום" ו"הייתי בשיא השפל" מעידים שבאותה עת כל כולה, נפשה וגופה, היו נתונים במצב של ערפול מוחלט, ב"בועה" (ביטוי שכיח אצל מתמכרות), נתק מוחלט.

יחסי הגומלין בין אמהות, מאסר ואימוץ מתואר בדבריה של מפקדת אחד האגפים:

⁷ פרוטוקול מס' 125 מיישיבת הוועדה לקידום מעמד האישה, יום שני, כ"ז אלול התשס"ד (13.9.2004), <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/html/maamad/2004-09-13.html>

אני נמצאת כרגע באגף של אסירות שעצורות על שימוש בסמים. רוב העבירות הן עבירות רכוש, גניבות, ועבירות סמים. סחר, יבוא, שימוש עצמי. אז באוכלוסייה הזאת, ששונה מהאגפים האחרים, מרבית הילדים של האסירות נלקחו לאימוץ או שהם במשפחות אומנה. רוב החיים שלהן הן התעסקו סביב הסמים, ולא כולן גידלו את הילדים [...]. הייתה אסירה שהופיעה ברשימה שלנו כאמא, וכשהעובדת הסוציאלית התקשרה לאגף לשאול אם היא רוצה להגיע לפגישה איתה בקשר לילד, אמר לה הסוהר שהיא בכלל לא אמא, שאין לה ילדים, זה מה שהוא יודע. עובדת סוציאלית אחרת סיפרה שהרבה מהן, או חלקן לפחות, לאחר שהילד נמסר לאימוץ שוכחות אותו. אני יכולה להגיד שהן לא באות ואומרות לי הילד שלי באימוץ, או לקחו לי את הילד. דברים אלה נמסרים לי על ידי העובדת הסוציאלית. קשה להן להגיד לי את זה. אלה שיש לי איתן קשר יותר טוב בנושא הילדים הן אלה שהאמא שלהן, הסבתא, מגדלת את הילד. או כאלה שיש להן ילדים בוגרים והם גדלים בעצמם בבית ומחכים שאמא תשתחרר. לגבי ילדים באימוץ – הן לא יושבות פה ובוכות, לקחו לי את הילד לאימוץ [...].

בין השיקולים של העובדת הסוציאלית על מסירת תינוקה של אלונה לאימוץ נמצא חוסר נכונות ורצון להיגמל מהסמים ואי קיום הכנה מספקת ומתאימה לקראת התינוק החדש. אלונה מאשרת ומחזקת את דברי העובדת הסוציאלית, שופטת את עצמה ואומרת: "[...] אבל לא רק שהשתמשתי בסמים אלא זה לא עניין אותי, כלום. לא עניין אותי כלום...". השאלה האם התנהגותה הושפעה רק מחוסר רצון ונכונות, או גם מחוסר באדני תמיכה, במשאבים כלכליים, בדיוור ובסיוע אקטיבי ממשי להיגמל מהסמים, תישאר פתוחה. האם אפשר ללמוד משהו מתוך המילים הנאמרות בלקוניות מסוימת על העוצמה הרגשית בה הייתה נתונה באותה עת? אולם למרות שזו השערה בלבד, לא ניתן להתעלם מכך שמיד לאחר הלידה היא שוקעת עמוק יותר ויותר לעולם הסמים ולפשיעה, ושתקופה זו מתוארת על ידה כתקופה הגרועה והמשפילה ביותר. האם אכן השימוש המוגבר בסמים בא על מנת לשכך את הצער ולהשכיח את כאב הילד שאבד? אימוץ מוגדר על פי חוק כפעולה משפטית היוצרת בין המאמץ לבין המאומץ אותן חובות וזכויות הקיימות בין הורים לילדיהם, ומקנה למאמץ ביחס למאומץ אותן סמכויות הנתונות להורים ביחס לילדיהם (סעיף 16 לחוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981, להלן: חוק האימוץ, ראו נספח 2 בסוף הראיון). במקביל, מפסיק האימוץ את החובות והזכויות שהתקיימו בין המאומץ לבין הוריו הביולוגיים ושאר קרוביו. לבית המשפט יש שיקול דעת לצמצם בצו האימוץ את

תוצאותיו ולאפשר אימוץ פתוח, שבו נשמר הקשר בין הילד לבין חלק מקרוביו הטבעיים (ס' 16). מכאן שאימוץ סגור מוגדר כאימוץ אשר מנתק לחלוטין את הקשר בין הילד המאומץ לבין משפחתו הביולוגית. אימוץ פתוח מוגדר כאימוץ שבו נשמר הקשר בין הילד לבין חלק ממשפחתו הביולוגית, אם באמצעות מפגשים של אחת לכמה זמן, טלפונים תקופתיים, מכתבים, תמונות וכדומה. בארץ אין כמעט אימוץ פתוח ומקובל האימוץ הסגור. לבית המשפט יש שיקול דעת לקבוע את טיב האימוץ (ראו נספח מס' 2).

השיקול המכריע באימוץ הוא טובת הילד. בדנ"א 7015/94 היועמ"ש נ' פלונית, פ"ד נ (1) 119 נאמר: "שיקול טובת הילד הוא שיקול העל, השיקול המכריע. אכן, בצדו של שיקול זה יעמדו שיקולים נוספים [...] אך, כל אלה שיקולים משניים יהיו וכולם ישתחוו לשיקול טובת הילד".

וכלשון סעיף 3 לאמנה הבינלאומית משנת 1989 בדבר זכויות הילד,⁸ אמנה התקפה בישראל החל מיום 2.11.91: "ובכל הפעולות הנוגעות לילדים, בין אם הן ננקטות בידי מוסדות רווחה סוציאליים ציבוריים או פרטיים ובין בידי בתי משפט, רשויות מינהל או גופים תחקייתיים, תהא טובת הילד שיקול ראשון במעלה" (עמ' 221). ובפסיקה המתייחסת לשיקולי השופטים בבואם להחליט על מסירת ילד לאימוץ נאמר כך:⁹ "אין אנו בוחני כליות ולב כדי להבין פשר התנהגות זו של האם ואף אין אנו יושבים כאן לדון באשמתה של האם, יש שסבל פיסי ורוחני, תנאים כלכליים קשים ויחסי משפחה הרוסים משפיעים אף הם על התנהגותה של אם כלפי בר בטנה. וכבר אמרנו לא אחת כי דיני האימוץ עניינם ומטרתם להגן ולשמור על שלומם של קטינים ואין הם באים להעניש את ההורה על מה שעולל לילדו או על מה שזנחו והזניחו" (עמ' 633).

נראה כי אלונה הוגדרה כ"נעדרת מסוגלות הורית", וסעיף 13א(7) לחוק מפרט למה הכוונה: "ההורה אינו מסוגל לדאוג לילדו כראוי בשל התנהגותו או מצבו, ואין סיכוי שהתנהגותו או מצבו ישתנו בעתיד הנראה לעין על אף עזרה כלכלית וטיפולית סבירה כמקובל ברשויות הסעד לשיקומו". הסעיף מתמקד בשני מוקדי זמן: ההווה והעתיד. השאלה היא, אפוא כפולה: ראשית, האם ההורה אינו מסוגל עתה לדאוג כראוי לקטין; שנית, האין סיכוי לשינוי בעתיד. רק אם מתקיימת בחינה כפולה זו, ניתן להכריז על קטין כבר אימוץ. מכאן שהשאלה אינה רק אם ההורים לא היו מסוגלים בעבר לדאוג כראוי לילדם, אלא גם מה צפוי בעתיד. ניסיון העבר שופך כמובן אור לא רק על ההווה אלא גם על העתיד. ואלונה, כך נראה, נכשלת בשני מבחני הזמן - בהווה ובעיקר במבחן העתיד, במה שיהיה, והיא "מודה בכך" בעצמה.

⁸ אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, כתבי אמנה 1038, כרך 31.
⁹ ע"א 135/85 פלונית נ' היועמ"ש פד"י ל"ט (3) 631, עמ' 633.

הכליאה ואחרי

יחסה של אלונה למאסר הוא אמביוולנטי: ניסיון קשה אך גם מתקן. ההבדל בין האסירות בתחושות כלפי הכלא נובע לא רק מרקע האסירה – סיפור החיים שלה – אלא ובעיקר מנקודת הזמן בה היא מצויה בכלא. לפעמים דווקא הכניסה לכלא קלה, וככל שנוקף הזמן הקושי הולך וגובר, ולפעמים עצם הכניסה לכלא הוא בבחינת הלם ואילו הזמן מקל ומרפה את מכאובי ההסתגלות.

הסבל, הקשיים וההסתגלות לכליאה כונו על ידי גרשם סייקס¹⁰ "כאבי מאסר", ואלה הם: אובדן החופש, אובדן האוטונומיה, חסך בנגישות למצרכים ושירותים, חסרון יחסים הטרוסקסואלים, ואובדן הביטחון האישי. לאסירות יש כאבים נוספים וקשים כמו אובדן הפרטיות גם האינטימית ביותר, "ניהול האמהות" באמצעות הטלפון ובפרהסיה, קשיים בניהול העצמי, פגיעה והפחתה במעמדן כנשים בוגרות, והתייחסות אליהן כאל ילדות נטולות שיקול דעת וחסרות שליטה עצמית. וכך אמרה אחת האסירות:

בכלא אין אפילו עצמאות רגשית. הכול מושפע בעקבות המסגרת שבה אני נמצאת. בלתי אפשרי להתייחס לרגשות, לתחושות, בכלל לכל מה שקורה. שלילה טוטאלית של חופש פיזי, נפשי ורגשי. אותי זה מרסק. אותי זה מביא לסבל בלתי נסבל. אני לא יכולה לסבול את זה יותר, אני לא יכולה יותר להמשיך [...] הייתי חותכת את הידיים שלי ולא היה אכפת לי מהגוף שלי.

השגרה היומיומית המעיקה והחונקת לצד השליטה המוחלטת על החיים בכלא באים לידי ביטוי בעוצמה רבה גם בדבריה של ח', אסירה לשעבר המתגוררת כעת בהוסטל:

כשאני נזכרת אני אומרת, אלוהים איך גרתי שם שלוש שנים, הייתי שם שלוש שנים. איך יצאתי משם חיה? איך שרדתי את כל זה? איזה בן אדם הייתי יכולה להיות כדי להמשיך לחיות כאן שלוש שנים, 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע, 30 יום בחודש, 365 ימים בשנה. זה כל כך לא מציאותי. זה נראה לי משהו [...] אם יום אחד יבקשו ממני לחזור ליום אחד אני יורה בעצמי.

בנוסף לכאבי מאסר אלה, ובשונה מגברים, אסירות חוששות פן תשכחנה על ידי בני משפחתן, וכי ביום יציאתן מהכלא תמצאנה במצב של בדידות קשה וניכור. עובדות סוציאליות בכלא נווה

¹⁰ Sykes, 1958

תרצה טוענות כי לתחושות אלה יש יסודות חזקים במציאות. לרבות אין מבקרים במהלך המאסר, לחלקן אין לאן לפנות בזמן חופשות מהכלא, והיו אף מקרים בהם אסירה שילדה בזמן המאסר לוותה על ידי סוהרת שמילאה את תפקיד האדם הקרוב. אחת מעובדות הצוות הטיפולי סיפרה כי לעתים המשפחות אינן מודיעות על שמחות או פטירות כדי שהאסירה לא תגיע לאירוע (אולי אף כבולה), שמא "תמיט בושה על המשפחה". כך קורה שאסירות אינן יושבות שבעה, או להבדיל - אינן שותפות לרגעי השמחה של בני המשפחה, כפי שאמרה אחת האסירות: "הייתי איתה במשך היום הולדת, רוחנית". תחושת הריחוק והנידוי גלומה בדבריה של אחת האסירות: ביום הולדת שלחתי לבן שלי מתנה. האבא החזיר את המתנה בדואר. זה יותר גרוע מעונש מוות. ואכן הכאב העיקרי קשור לילדיהן. אסירות רבות הן אמהות וכאב הפרידה מהילדים הוא קשה מכול - הן מאבדות את הסטאטוס האמהי, חשות רגשי אשם, דאגה ופחד לילדים ולגורלם: אני אמא מודאגת ומה אני יכולה לעשות בתור אמא מודאגת? אני ממש מוגבלת, אני בתוך הבית סוהר. הרי מה זה העולם של האישה? הרי זה ילד. זה פרי הכי יקר. הכי טוב בעולם. זה לשמור עליו מהרוח, מאנשים, מלא יודעת מה...לא יודעת...

תחושות האשם מתעצמות ומתחזקות, ולעתים עד כדי ייאוש, אצל אותן אסירות שלא תפקדו כאמהות דואגות לפני המאסר. הכליאה עשויה להוות טריגר ל"טראומה חוזרת" (retamatization) של הילדות ולעורר באסירות תגובות שסייעו להן אז להסתגל לאירועים הטראומטיים. במובנים מסוימים חיי הכלא מקבילים לסביבה הקשה הקודמת ספוגת ההתעללויות של האסירות שבה הן למדו לאמץ, בלית ברירה, התנהגויות כמו שמירת סוד ובעיקר אי נתינת אמון באף אדם.

אולם ראוי להדגיש כי חרף תיאורים של מצוקה וסבל, נמצא כי יש אסירים, ובמיוחד אסירות, שמעידות גם על חוויות חיוביות בזמן המאסר.¹¹ לעתים הכלא מהווה מעין פסק זמן, מקום מפלט מלחצי החיים, ממרוץ אינסופי וממאבק קיומי. כשאלונה מתארת את כניסתה לכלא היא מעמידה שתי מציאויות אחת מול השנייה: החיים בחוץ ואלה שבכלא. בחוץ החיים מאיימים, מסוכנים, חסרי מוצא ופתרון: סמים, זנות, "אמא של התחתיות". ואילו החיים בפנים סדורים ונהירים, כפי שאמרה ש': "בכלא אני מוגנת, זה יותר קל כאן. אבל בחוץ זה פרוץ, שם את חייבת לרדת (בדומה לתיאור של אלונה - "תחתית") פה את לא חייבת".

אסירות אחרות מתארות את הכלא בצבעים, אפשר לומר, כמעט ורודים:

¹¹ Ferraro & Moe, 2003

עליתי לאגף. היה מאוד נחמד, בנות טובות, אנשים בסדר. הלכתי ואמרתי: מה אני באמת בכלא? זה נראה לי כמו מלון שלוש כוכבים במצרים או בירדן. הסתכלתי ככה – דלתות מעץ, וטלוויזיה, חדר אוכל ענק יפה ומסודר, כיסאות. נכנסתי לחדר, ראיתי מיטות מסודרות, הכול, לא חסר כלום, טלוויזיה, וידאו, פלטה, קומקום, הכול יש לך בחדר. אם את לא מתערבבת אף אחד לא מתערבב. הם לא נכנסים לך לחיים. את תופסת את הפינה שלך.

אומרת אחרת:

[...] זה כמעט בית מלון. התנאים הם מעולים: ארבע בנות בחדר, זה באמת לא נורא. יש מקלחת ושירותים, עם קרמיקות על הקירות, וזה נקי ונעים [...] יש למקום מגבלות, אבל באמת זה ממש לא נורא. חוץ מהקטע הזה שאנחנו סגורות פה, אנשי הסגל הם טובים. לא היה לי אף פעם "תאקל" עם אף סוהרת. אם אני בסדר אז כולם בסדר, הכלא הוא טוב, לעומת מקומות אחרים.

לראשונה בין כותלי הכלא, אלונה מתחילה להיגמל מסמים בעזרת תהליך של חזרה בתשובה ש"בא לבד". היא מביעה פחד מהיסחפות ומהפיתויים בעולם שמחוץ לחומות, ומודעת להזדקקותה לגבולות. הדת, כמו הכלא, עשויה להוות עבורה מסגרת של כללים, משמעת וארגון ואף לספק משמעות. הדת יכולה להציל אותה **ממוות**, ומאפשרת מחילה וכפרה. "אני נהר המטהר מכל הכתמים", אמר רבי נחמן מברסלב, אותו מזכירה אלונה בדבריה, ומביעה משאלה לקבל עליה זהות אחרת עם השחרור מהכלא, להשיל את תג האסירה ולהפוך לאישה דתייה. דבריה ופחדיה משקפים במידה רבה את אוזלת ידן של המערכות המשקמות. ללא משאבים ממשיים כהכשרה מקצועית, דיור הולם בסביבה שאיננה עבריינית, ותמיכה מאסיבית הסיכוי שלה לשרוד ולקיים חיים עצמאיים מוטל בספק רב.

מעון "צופיה" הינו מרכז להתערבות במשבר, המהווה מסגרת התערבות ראשונית לנערות המצויות במצבי סיכון ומצוקה אקוטיים. במעון מתקיימת מסגרת טיפולית המשלבת תכנים לימודיים, חינוכיים ומקצועיים לצד תראפיה פרטנית וקבוצתית, ומשך השהות בו הוא שלושה חודשים. הכניסה למעון מחויבת מתוקף צו חוק הנוער.

מעון "מסילה", שייך לרשות חסות הנוער, הינו מעון מקיף לנערות. הוא מיועד לכ-60 חניכות מגיל 13 עד 18, שמצבן הנפשי וההתנהגותי, וההיסטוריה של ניסיונות שיקומיים קודמים שלהן, מחייבים טיפול אינטנסיבי כופה במסגרת מגבילה.

במעון מתנהל מערך טיפולי אינטנסיבי ארוך טווח המספק צרכים חומריים, נפשיים וחברתיים בסיסיים; השגחה צמודה; סדר יום מובנה; בית-ספר המותאם לאוכלוסיית הנערות. המעון מחולק לחמש קבוצות לפי המרחבים השיקומיים שבו. לכל קבוצה טריטוריית המגורים הנפרדת שלה, צוות חינוכי-טיפולי הכולל מדריכים, אם בית, מחנכת, עו"ס, ובתקופות שונות גם מורות-חיילות, בנות שירות-לאומי, או סטודנטים שהכשרתם המעשית קשורה למקצועות העזרה. המעון בנוי כרצף של שלושה מרחבים שיקומיים:

א. מרחב המגן: מרחב נעול, המיועד לנערות בתחילת דרכן השיקומית, או לנערות במרחבים מתקדמים יותר, שעקב רגרסיה במצבן הנפשי וההתנהגותי זקוקות להתערבות והשגחה צמודות. קבלה של נערה למרחב המגן מתבצעת רק מתוקף צו מעון נעול שניתן על ידי שופט, או אישור הממונה על המעונות. במרחב המגן יש שתי קבוצות. המבנה מוגן נגד חדירות ובריחות, וקיים פיקוח על היציאות ועל החזרות של החניכות ממנו ואליו, ועל הביקורים אצלן. לחניכות במרחב זה יש בית-ספר נפרד. משך השהות השכיח של חניכה במרחב המגן הוא בין שישה לעשרה חדשים.

ב. מרחב הקידום: מרחב בעל אופי פנימייתי, שיעודו השיקומי המרכזי הוא לספק את הסביבה ההולמת להתקדמות לקראת מטרות בתחומים הבאים: רכישת דפוסים התנהגותיים, לימודים והכשרה מקצועית, רכישת כישורים חברתיים, מיומנויות בתחומים שונים, השתלבות חיובית בתוך ההקשר המשפחתי, חשיפה והתנסויות בלמידה בבתי-ספר בקהילה ובעולם התעסוקה וכיו"ב.

התוכניות החינוכיות-טיפוליות, התפקידים ודפוסי העבודה של הצוות, והציפיות מהחניכות -- כל

אלה מהווים עליית מדרגה לתהליך שהנערות החלו במרחב המגן. במרחב הקידום נמצאות חניכות המושמות בו מתוקף צווי משמורת של שופטי הנוער.

ג. המרחב השיקומי השלישי של מעון מסילה הוא המעונית "בית אושרית". המעונית ממוקמת בבית נאה ומרווח בשכונה בירושלים. במעונית מקום ל-12 חניכות, כולן בוגרות מרחב הקידום של מעון מסילה. חניכות המעונית מתחילות את התהליך כשהן עדיין תחת צו המשמורת המקורי, וחלקן נשארות בה גם כשהצו הסתיים. כל חניכות המעונית משולבות בפעילות לימודים ו/או עבודה מחוץ לה.

נספח 2

קיימים שני אפיקי אימוץ מרכזיים: אימוץ בהסכמת ההורים הטבעיים ואימוץ בניגוד להסכמת ההורים הטבעיים, דהיינו, אימוץ לא וולונטרי או אימוץ בכפייה. הסכמת ההורים היא תנאי יסוד לאימוץ אלא אם קבע בית המשפט כי יש לאמץ את הילד, שאז הסכמת ההורים מתחלפת בהחלטת בית המשפט; החוק קובע כי בית המשפט לא ייתן צו אימוץ אלא אם הוא נוכח שהורי המאומץ הסכימו שהילד יאומץ, או שהילד הוכרז על ידי בית המשפט כבר-אימוץ (ס' 8). במקרה של הסכמת ההורים, יש לבית המשפט שיקול דעת לתת להורה רשות לחזור בו מהסכמתו לאימוץ במספר מקרים: כל עוד לא ניתן צו אימוץ, וזאת מטעמים מיוחדים שיירשמו, כאשר ההסכמה ניתנה לפני לידת המאומץ, ובמקרים בהם ההסכמה הושגה באמצעים פסולים (ס' 10). החוק אינו קובע מה הם אותם 'טעמים מיוחדים' המצדיקים חזרת הורה מהסכמתו לאימוץ או מה הם אותם 'אמצעים פסולים' אשר בהתקיימם ניתן להתיר להורה לחזור בו מהסכמתו לאימוץ, ולמעשה משאיר את יציקת התוכן למושגים אלה לשיקול דעתו ולהכרעתו של בית המשפט.

במקרים בהם לא ניתנה הסכמת ההורים לאימוץ ילדם (אפיק האימוץ השני), מוקנה לבית המשפט שיקול דעת להכריז על ילד כבר-אימוץ, אם התקיימה אחת מעילות האימוץ הקבועות בחוק. משמעות הכרזה זו היא כי ניתן לאמץ את הילד אף ללא הסכמת הוריו. החוק קובע כי בית המשפט רשאי, לפי בקשת היועץ המשפטי לממשלה, או נציגו, להכריז על ילד כבר-אימוץ ולתת צו לאימוצו, אם התקיימה לגביו אחת משמונה העילות שהחוק מונה (סעיף 13):

1. אין אפשרות למצוא את ההורה ולשאול את דעתו; 2. אב שלא היה נשוי לאם הילד ואינו מכיר בילד, או שמכיר בו אך הילד אינו גר עמו והוא מסרב לקבלו לביתו; 3. מות הורה, הכרזתו כפסול

דין או שלילת אפוטרופסות על הילד; 4. ההורה מפקיר את הילד או נמנע מקשר אישי איתו במשך שישה חודשים רצופים; 5. הימנעות הורה מלקיים את חובותיו כלפי הילד, כולם או עיקרם, במשך שישה חודשים רצופים; 6. הילד היה מוחזק מחוץ לבית הורה לפני גיל שש, למשך שישה חודשים, וההורה סירב לקבלו לביתו; 7. ההורה אינו מסוגל לדאוג לילדו כראוי בשל התנהגותו או מצבו, ואין סיכוי שאלו ישתנו בעתיד הנראה לעין על אף עזרה כלכלית וטיפולית סבירה כמקובל ברשויות הסעד לשיקומו (עילת חוסר מסוגלות הורית); 8. הסירוב למתן ההסכמה נובע ממניע בלתי מוסרי או למטרה בלתי חוקית.

בחוק משנת 1981 נקבע חידוש מרכזי נוסף הנוגע לסמכותו של פקיד סעד להוציא צו חירום ולמסור ילד למי שהסכים לקבלו לביתו בכוונה לאמצו, אף ללא הסכמת ההורים, ועוד **טורם** הכרזתו של הילד כבר-אימוץ, כאשר פקיד הסעד סבור כי המקרה אינו סובל דיחוי והנסיבות מחייבות זאת (סעיף 12(ג)). פעולה לפי סעיף זה טעונה אישור בית המשפט תוך 14 יום, והאישור יכול להינתן במעמד צד אחד בלבד. החוק לא הגדיר מה הן נסיבות החירום המאפשרות הוצאת צו כזה, והותיר את העניין לשיקול דעתו של פקיד הסעד.